

UDK: 368.212:368.86
347.426.6
DOI: 10.5937/TokOsig2401131L

Msr Nikola D. Lončar¹

DIREKTNO OBRAĆANJE TREĆEG OŠTEĆENOG LICA OSIGURAVAČU I/ILI DIREKTNA TUŽBA – KORAK KA ODRŽIVOM OSIGURANJU OD ODGOVORNOSTI –

PREGLEDNI RAD

Apstrakt

Cilj rada je detaljna analiza načina na koji oštećeno lice može da ostvari svoje pravo na naknadu štete u osiguranju od odgovornosti vlasnika motornih vozila. U radu je obuhvaćena procedura naknade štete u mirnom (vansudskom) postupku, kao i u sudskom postupku. Cilj rada je analiziranje procedure, prava i obaveza oštećenog lica i osiguravača u postupku naknade štete u osiguranju od odgovornosti vlasnika motornih vozila. Ustanovljenom procedurom naknade štete dolazi se do zaključka da naš zakonodavac pokazuje nastojanje ka smanjenju broja tužbi za naknadu štete uvođenjem obaveze oštećenog lica da se osiguravaču pre svega obrati u mirnom (vansudskom) postupku podnošenjem odštetnog zahteva.

Cljučne reči: *direktna tužba, zahtev, naknada štete, postupak.*

I. Uvod

Priznanje prava trećem oštećenom licu da se direktnom tužbom obrati osiguravaču nakon nastanka osiguranog slučaja, kao i zakonsko regulisanje odnosa „treće lica – osiguravač“, tekovina je modernog osiguranja od građanske

¹ loncarni97@gmail.com, rad proističe iz master rada koji je odbranjen 27. 11. 2023. godine na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu, pred komisijom u sastavu prof. dr Nataša Petrović Tomić i prof. dr Marija Karanikić Mirić.

Rad je primljen: 19.01.2024.

Rad je prihvaćen: 06.02.2024.

odgovornosti.² U početnoj fazi razvoja te specifične vrste osiguranja oštećeno lice nije imalo pravo da se direktno obrati osiguravaču. To pravilo je bilo posledica primene načela relativnog dejstva ugovora. Oštećeni, budući da nije u ugovornom odnosu s osiguravačem, nije imao pravni osnov da od njega potražuje naknadu štete. Tek tokom dvadesetog veka, kako je osiguranje od građanske odgovornosti dobijalo na značaju kao instrument zaštite oštećenih lica, to pravilo je napušteno. Iako nije ugovorna strana ugovora o osiguranju od građanske odgovornosti, niti ima položaj korisnika osiguranja, oštećenom je na osnovu zakona priznato pravo na direktnu tužbu.³ Oštećeni time dobija dva dužnika. Takođe, zaključenje ugovora o osiguranju od odgovornosti ne utiče na prirodu zahteva protiv štetnika. On odgovara prema oštećenom po pravilima odgovornosti za štetu, dok osiguravač odgovara prema odredbama ugovora o osiguranju, što znači da njegova odgovornost može biti uža od odgovornosti njegovog osiguranika, u ovom slučaju štetnika.⁴

Direktna tužba predstavlja veliko dostignuće modernog osiguranja od odgovornosti, kao i ključnu tačku vezivanja ove vrste osiguranja sa institutom naknade štete, te je gotovo svuda u svetu prihvaćena u osiguranju od odgovornosti vlasnika motornih vozila.⁵ Jedna od glavnih karakteristika osiguranja od odgovornosti jeste pravo oštećenog lica na direktno obraćanje osiguravaču za naknadu štete. Ako osiguravač ne isplati štetu, u potpunosti ili delimično, oštećeno lice može iskoristiti svoje pravo na podnošenje direktne tužbe protiv osiguravača. Direktnom tužbom na strani tuženih mogu biti obuhvaćeni osiguravač i osiguranik ili samo osiguravač, što se u praksi najčešće i dešava.

Osnovna korist od direktne tužbe ogleda se u ubrzanju i pojednostavljenju procedure obeštećenja. Oštećenom se omogućava da se na efikasniji način obešteti, od solventnijeg dužnika.⁶ Takođe, uvođenjem prava na direktnu tužbu, postiže se i veći stepen sigurnosti naplate potraživanja naknade štete. Efikasnim delovanjem osiguranja od odgovornosti omogućava se primena pravila o građanskoj odgovornosti. Iz tih razloga, pravo na neposredan zahtev protiv osiguravača danas postoji u svim državama u oblasti obaveznog osiguranja od odgovornosti vlasnika motornih vozila, a u našoj državi u svim vrstama osiguranja od odgovornosti. Odredba koja reguliše podnošenje direktne tužbe definiše to pravo kao pravo koje proizlazi iz same vrste osiguranja, ali i kao sopstveno pravo oštećenog lica.

² Marija Karanikić Mirić, *Objektivna odgovornost za štetu*, Pravni fakultet u Beogradu 2021.

³ Ivica Jankovec, *Obavezno osiguranje za štete od motornih vozila*, Savremena administracija, Beograd, 1977, str. 7.

⁴ Mihajlo Konstatinovic, „Odnos između prava na naknadu štete i prava na osiguranu sumu“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu* br. 3–4, 1982, str. 496–505.

⁵ Vladimir Čolović, Ana Opačić, *Direktna tužba kod osiguranja od odgovornosti*, Institut za uporedno pravo, *Pravna riječ* 2015, str. 142–143.

⁶ Nataša Petrović Tomić, *Pravo osiguranja-sistem*, 2019, Beograd, Službeni glasnik, str. 576.

Zakon o obligacionim odnosima definiše da oštećeno lice kod osiguranja od odgovornosti osiguravajućem društvu može neposredno podneti zahtev za naknadu štete koju mu je načinio osiguranik, ali do sume osiguranja koja je određena ugovorom, odnosno, najviše do iznosa osiguravačeve obaveze. Lice koje je pretrpelo štetu ima sopstveno pravo na naknadu štete iz osiguranja, tako da svaka kasnija promena koja se tiče prava osiguranika prema osiguravaču nije od značaja za pravo lica koje je pretrpelo štetu, to jest oštećenog lica.⁷ Oštećeno lice to pravo ima od trenutka kada se dogodio osigurani slučaj. Prema zakonu, osiguravač i osiguranik su solidarni dužnici prema trećem licu.⁸

II. Sličnosti i razlike direktnog (odštetnog) zahteva i direktne tužbe oštećenog lica

Bez obzira na predmet osiguranja, kod osiguranja od odgovornosti, oštećenom licu pripada pravo na direktno obraćanje osiguravaču za naknadu štete.⁹ Treba praviti razliku između direktnog zahteva i direktne tužbe. Pod direktnim zahtevom podrazumeva se odštetni zahtev koji oštećeno lice može direktno uputiti osiguravaču u mirnom postupku kako bi izbegli sudski postupak i predstavlja primarni korak kojim oštećeni zahteva naknadu pretrpljene štete. Direktnim zahtevom oštećeno lice obrazlaže način nastanka štete, kao i visinu pretrpljene štete, te potražuje odgovarajuću naknadu od osiguravača.¹⁰

Direktna tužba je sredstvo kojim se oštećeni može koristiti ako osiguravajuće društvo njegov odštetni zahtev odbije ili delimično usvoji, i tom prilikom oštećeni će direktnom tužbom potraživati razliku traženog iznosa od iznosa koji mu je osiguravajuće društvo isplatilo. Sličnost direktnog zahteva i direktne tužbe ogleda se u tome što je i u jednom i u drugom postupku cilj oštećenog naknada štete. To pravo oštećeni može ostvariti prema osiguraniku ili osiguravaču, a prema kome će ga ostvariti, odlučuje oštećeni.¹¹

Direktnu tužbu oštećeni može podneti protiv osiguravača ili i osiguranika, u kom slučaju osiguravač i osiguranik predstavljaju solidarne dužnike, tj. takvom direktnom tužbom oštećeni traži da sud obaveže tužene (osiguravača i osiguranika) da solidarno isplate iznos naknade pretrpljene štete.

⁷ Nataša Petrović Tomić, *Osiguranje od odgovornosti direktora i članova upravnog odbora akcionarskog društva*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Centar za izadavštvo i informisanje, 2011, str. 109–119.

⁸ Zakon o obligacionim odnosima *Službeni glasnik RS*, br. 18/2020, čl. 941. st. 1.

⁹ Vitimir Boić, „Osiguranik kao umešač“, *Zbornik 17. savjetovanja o obradi i likvidaciji automobilskih šteta*, Opatija 2009, str. 93–99.

¹⁰ Predrag Šulejić, *Pravo osiguranja*, Službeni list SFRJ, 1980, str. 410.

¹¹ Zakonom može biti propisano prethodno mirno obraćanje oštećenog osiguravaču putem odštetnog zahteva. Našim zakonom o obaveznom osiguranju u saobraćaju to je učinjeno.

Tumačenjem pravne prirode tužbenog zahteva koji se ostvaruje direktnom tužbom dolazi se do zaključka da ona ne proističe iz ugovora o osiguranju, već iz deliktne odgovornosti. Međutim, o direktnoj tužbi i pravu trećeg oštećenog lica ne bismo mogli govoriti bez zaključenog ugovora, iako u pojedinim slučajevima oštećeno lice može nadoknaditi štetu i bez postojanja ugovora. Naime, osnov postojanja osiguranja od odgovornosti upravo je u mogućnosti oštećenog lica da podnese neposredan zahtev za štetu (*actio directa*), uključujući i procesno ovlašćenje za podnošenje direktne tužbe, odnosno mogućnost da pokrene parnicu protiv osiguravača. Time se ostvaruje javni interes za sigurnu zakonsku zaštitu trećeg lica i ispunjava svrha ovog osiguranja.¹²

Treća oštećena lica, kao što je navedeno, stoje van konkretnog obligacionopravnog odnosa, ali su ona ipak zaštićena, tako da možemo reći da je pravilno regulisanje i sprovođenje ugovora o osiguranju od odgovornosti važno za sprovođenje sistema osiguranja u jednoj državi. Takođe treba ukazati na specifičnosti koje karakterišu direktnu tužbu u sudskom postupku a naročito u drugostepenom postupku po žalbi tuženog. U slučaju da je direktna tužba podneta protiv osiguravača i osiguranika, a žalba osiguravača protiv prvostepene presude bude usvojena, odgovornost osiguranika nije po automatizmu isključena. Naime, postoji mogućnost da osiguranik uprkos usvojenoj žalbi bude odgovoran. U slučaju da bude usvojena žalba osiguranika kojom se on oslobađa odgovornosti, obavezno će i osiguravač biti oslobođen od odgovornosti. Može se zaključiti da će obaveza osiguravača postojati samo kada se utvrdi građanska odgovornost osiguranika.¹³ Ako osiguranik nije odgovoran, to jest ako postoji osnov za isključenje iz osiguranja, onda ni osiguravač neće biti obavezan prema trećem licu.

III. Pravna priroda direktne tužbe trećeg oštećenog lica u osiguranju od odgovornosti vlasnika motornih vozila

Postoje različita tumačenja same prirode direktne tužbe, a prema jednom tumačenju, direktna tužba je produkt ugovora o osiguranju. To tumačenje je neprihvatljivo, jer oštećeni nije u ugovornom odnosu sa osiguravačem, ukoliko nije u pitanju osiguranje u korist trećeg lica. Po drugom tumačenju, izvor direktne tužbe je pretrpljena šteta. Dakle, pravna priroda direktne tužbe proističe iz prava na naknadu štete oštećenog koju je prouzrokovao osiguranik.

Osnov spora pokrenutog direktnom tužbom je naknada štete, visina naknade i obaveza osiguravača.¹⁴ U slučaju kada su direktnom tužbom obuhvaćeni

¹² Zakon o obaveznom osiguranju u saobraćaju čl. 24 (*Sl. glasnik RS* br. 51/2009, 78/2011, 101/2011, 93/2012 i 7/2013-odluka US).

¹³ N. Petrović Tomić (2019), str. 530.

¹⁴ Predrag Četković, Miloš Radovanović, „Veštačka tačka vezivanja za zasnivanje mesne nadležnosti za tužbu protiv osiguravajućeg društva“, *Privreda i pravo* br. 7-9, 2017, str. 432–446; praksa je iznedrila novi

i osiguravač i osiguranik, oni nisu jedinstveni već obični suparničari. Osiguranik i osiguravač su samostalne stranke u postupku, a u slučaju da jedna stranka propusti neku radnju u postupku, to neće doneti ni štetu ni korist za drugu stranku. Čak i u slučaju priznanja odgovornosti osiguranika za nastalu štetu, osiguravač može da ospori da se dogodio osigurani slučaj.¹⁵

Kod osiguranja od odgovornosti vlasnika motornih vozila utvrđuje se zabrana prigovora oštećenom licu, kad ono podnese zahtev za naknadu štete osiguravajućem društvu. Radi se o prigovorima koje osiguravajuće društvo ne bi moglo isticati osiguraniku zbog nepridržavanja zakona ili ugovora.

Važno pitanje koje se odnosi na direktnu tužbu i koje definiše odnos osiguravača i trećeg lica jeste pitanje zastarelosti potraživanja. U odnosu između trećeg lica i osiguravača, postavlja se pitanje da li će se primeniti opšta pravila o zastarelosti prava na direktnu tužbu ili pravila o zastarelosti koja su određena u propisima o osiguranju. Veliki problem predstavljaju nejednaki rokovi zastarelosti, koji mogu dovesti do toga da direktna tužba oštećenog zastari pre negoli njegova tužba prema osiguraniku koji je odgovoran za pretrpljenu štetu. Da bi se taj problem rešio, Zakon o obligacionim odnosima propisuje isti rok zastarelosti za direktan zahtev oštećenog lica prema osiguravaču i za njegov zahtev prema osiguraniku koji je odgovoran za pretrpljenu štetu.

IV. Pravo na naknadu štete i podnošenje direktne tužbe i u slučaju nepostojanja ugovora o osiguranju

Karakteristična za osiguranje od odgovornosti vlasnika motornih vozila jeste mogućnost oštećenog lica da nadoknadi štetu nastalu u osiguranom slučaju i kada ne postoji ugovor o osiguranju od odgovornosti vlasnika motornih vozila. Zakonom o obaveznom osiguranju u saobraćaju propisana je mogućnost oštećenog lica da zahteva naknadu štete od Garantnog fonda.¹⁶

Članom 73. i 74. Zakona o obaveznom osiguranju u saobraćaju navedeno je da je Garantni fond pravno lice čija je nadležnost ekonomska zaštita putnika u javnom prevozu i oštećenih lica u slučaju kada je šteta naneta od strane vozila koje

osnov mesne nadležnosti u sporovima iz osiguranja od odgovornosti vlasnika motornog vozila koji se odnose na naknadu nematerijalne štete. To je mesto gde je oštećeno lice platilo advokatu naknadu za sastavljanje vansudskog odštetnog zahteva. Ideja je da se na osnovu poznavanja neujednačene sudske prakse u pogledu visine naknade za nematerijalnu štetu obezbedi mesna nadležnost suda za koji se pretpostavlja da će biti darežljiviji.

¹⁵ Osiguravač snosi odgovornost za štetu prouzrokovanu upotrebom motornog vozila samo u slučaju kada se utvrdi građanskopravna odgovornost njegovog osiguranika.

¹⁶ Marijan Čurković, *Međunarodna karta osiguranja motornog vozila*, drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, Croatia osiguranje, 1990, str. 16.

nije osigurano ili je nepoznato, kao i za štetu za čiju je naknadu odgovorno osiguravajuće društvo nad kojim je pokrenut stečajni postupak.¹⁷

Osnovna funkcija Garantnog fonda je da nadoknadi štetu nastalu usled saobraćajne nezgode koju je prouzrokovalo neosigurano vozilo.¹⁸ Šteta se nadoknađuje pod istim uslovima i u istom obimu kao da je na dan saobraćajne nezgode bio zaključen ugovor o osiguranju vlasnika motornih vozila. Zakon o obaveznom osiguranju u saobraćaju takođe definiše mogućnost regresnog potraživanja Garantnog fonda prema vlasniku vozila koji je prouzrokovao štetu, za iznos isplaćene naknade, zakonsku zateznu kamatu od dana isplate jer se smatra da je tada nastala šteta po Garantni fond, kao i troškove postupka. Potpuna zakonska zaštita koju ima oštećeno lice ogleda se i u tome što će mu Garantni fond nadoknaditi štetu čak i u slučaju da je vozilo koje je štetu prouzrokovalo nepoznato. Međutim, Zakon o obaveznom osiguranju u saobraćaju navodi da će u slučaju da je štetu prouzrokovalo nepoznato vozilo, štetu oštećenom licu Garantni fond isplatiti samo onda kada je usled saobraćajne nezgode nastupila smrt, telesna povreda ili narušavanje zdravlja.

Naime, u svim slučajevima u kojima je došlo do smrti, telesnih povreda ili narušavanje zdravlja, za koju je odgovorno nepoznato vozilo može doći i do materijalne štete, međutim zakon oštećeno lice ovde štiti ograničeno.¹⁹ Oštećeni nema pravo na naknadu materijalne štete. Na kraju, zakon reguliše slučaj kada je za štetu odgovorno vozilo koje je osigurano od strane društva za osiguranje protiv kojeg je pokrenut stečajni postupak.²⁰ Naime štetu nadoknađuje odmah Garantni fond, koji nakon toga dobija svojstvo poverioca u stečajnom postupku protiv osiguravajućeg društva za iznos koji je isplatio oštećenom licu.²¹ Garantni fond postaje nosilac prava oštećenog lica prema osiguravaču, to jest prema stečajnoj masi. Sve do okončanja stečajnog postupka protiv osiguravajućeg društva, Garantni fond može prijaviti svoje potraživanje.²²

V. Zaključak

Imajući u vidu napred navedeno, dolazimo do zaključka da je osiguranjem od odgovornosti vlasnika motornih vozila položaj trećeg oštećenog lica dosta

¹⁷ N. Petrović Tomić (2019), str. 535.

¹⁸ Razlika u računanju roka zastarelosti postoji kod osiguranja od odgovornosti u slučaju regresnog potraživanja osiguravača prema osiguraniku, po zakonu a i po stavu sudske prakse neophodno je dokazati kada je osiguranik saznao za regresno potraživanje osiguravača.

¹⁹ ZOOS čl. 92. st. 2.

²⁰ Naknada štete prouzrokovane upotrebom nepoznatog motornog vozila ZOOS član 92 stav 1: „Šteta zbog smrti, povrede tela ili narušavanja zdravlja prouzrokovana upotrebom nepoznatog motornog vozila, vazduhoplova i čamca naknađuje se do iznosa na koji je ovim zakonom ograničena obaveza društva za osiguranje za štetu prouzrokovanu upotrebom tih prevoznih sredstava, na dan nastanka štetnog događaja.“

²¹ V. Čolović, A. Opačić, str. 154

²² ZOOS čl. 74, 75.

povoljniji nego da tog osiguranja nema. Stremljenje regulatornog okvira svakako je da oštećenog usmerava da se pre pokretanja sudskog postupka obrati direktno osiguravaču odštetnim zahtevom, što je u skladu s principom ekonomičnosti i održivosti osiguranja od odgovornosti vlasnika motornih vozila. Putem podnošenja odštetnog zahteva od strane trećeg oštećenog lica dolazi se i do poboljšanja odnosa saradnje između osiguravača i oštećenog lica, kao i do efikasnijeg rešavanja problema koji nastaju na svakodnevnom nivou u saobraćaju.

Literatura

- Boić, V., „Osiguranik kao umešač“, *Zbornik 17. savjetovanja o obradi i likvidaciji automobilskih šteta*, Opatija 2009.
- Četković, P., Radovanović, M., „Veštačka tačka vezivanja za zasnivanje mesne nadležnosti za tužbu protiv osiguravajućeg društva“, *Pravo i privreda* br. 7-9, 2017.
- Ćurković, M., *Međunarodna karta osiguranja motornog vozila*, drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, Croatia osiguranje, 1990.
- Čolović, V., Opačić, A., *Direktna tužba kod osiguranja od odgovornosti*, Institut za uporedno pravo 2015.
- Jankovec, I., *Obavezno osiguranje za štete od motornih vozila*, Pravni fakultet u Beogradu, 1977.
- Karanikić Mirić, M., *Objektivna odgovornost za štetu*, Pravni fakultet u Beogradu.
- Konstatinović, M., „Odnos između prava na naknadu štete i prava na osiguranu sumu“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu* br. 3-4.
- Petrović Tomić, N., „Osiguranje od odgovornosti direktora i članova upravnog odbora akcionarskog društva“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 2008.
- Petrović Tomić, N., *Pravo osiguranja-sistem*, Službeni glasnik, 2019, Beograd.
- Šulejić, P., *Pravo osiguranja*, Pravni fakultet u Beogradu 1997.

Zakonski izvori

- Zakon o obaveznom osiguranju u saobraćaju (*Sl. glasnik RS* br. 51/2009, 78/2011, 101/2011, 93/2012 i 7/2013-odluka US).
- Zakon o obligacionim odnosima (*Sl. glasnik RS* br. 18/2020).